

NEMZETSÉG:

A honfoglaló magyarok törzsekbe és nemzetségekbe szervezeten érkeztek a mai Magyarország területére. A magyar parasztság körében a nemzetség rokonsági rendszert jelöl, az apaági vérkonok összességét, ideértve az élő leszármazottakat és a meghalt ősöket is a második vagy harmadik ágazatig. A **nemzetség** tehát tulajdonképpen egy nagy létszámú **rokonság apai ágon**. A lányok, amíg férjhez nem mentek, az apa nemzetségének tagjai, de azután már a férjükéhez tartoztak.

Egy nemzetségbe tartozáshoz nem kellett mindenáron együtt lakni, vagy együtt gazdálkodni. Egy nemzetség tagjai nem köthettek egymás között házasságot és ez a tilalom addig az áig tartott, ameddig ismerték, vagy számon tartották egymást.

Kisebb egységet, leszármazást jelöl az ágazat, ág, íz, rend.

NAGYCSALÁD:

Magyarországon a régi, apró, nádfedelees házacskákban sokszor 20-30 tagot is számláló nagycsalád lakott együtt. Ez a nagy létszámú család általában úgy jött létre, hogy a megnősült legények nem költöztek el, hanem a házhoz hozták feleségüket. Életük végéig együtt maradtak, sőt az ő fiúgyermekük is hazahozták későbbi feleségüket. Csak a lányok hagyták el a házat férjhez menetelük után. Így három, négy generáció élt egy helyen, annak minden pozitív és negatív jellemzőjével együtt.

GAZDA:

A család feje, a legidősebb férfi, ő parancsolt az egész nagycsaládnak, ő volt a vagyon ura, a legnagyobb tekintélynek örvendett. Sok helyen még csak megszólítania sem a szabadott az asszonyoknak. Testvérei, felesége magázták, de ő mindenkit tegezett. Az, hogy milyen volt az ő természete, meghatározta az egész család helyzetét. A gazda és az egész család is a földterület és az állatállomány folyamatos növelésére törekedett. Ez igen komoly és összehangolt munkát igényelt. A gazda minden nap meghatározta, hogy kinek mi a napi feladata. A munkából a gazda is kivette a részét, de ha megöregedett, akkor már „csak” irányított. Mindenkiel, akivel üzleti vagy más kapcsolatban állt a család, ő tárgyalt, ő képviselte mindenhol a családot. Az ő engedélye nélkül semmi sem történhetett. A szerszámok és terményes tárolóba csak neki volt bejárása, a borospincébe csak ő mehetett borért és a húst is ő vágta fel az asztalnál. Az ő irányításával építette fel a család a lakóházát, gazdasági épületeit. A föld megművelésében és az állattenyésztésben adódott napi feladatokat is ő vezette. Ha éppen nem volt feladata, a szerszámokat javítgatta, vagy a család egyik aprócska fiúgyermekét tanítgatta, hiszen az egyik legfontosabb feladata a fiúgyermek bevezetése a munkába. Már 3-4 évesen maga mellé ültette a kisfiúkat, így azok munka közben leshették el a különböző fogásokat.

GAZDASSZONY:

Az ő feladata volt a főzés, a kenyér sütése, az élelem tartósítása, a tejfeldolgozás, a ruházat előállítás, a ház körüli munkák, baromfinevelés, mosás, takarítás, a gyermeknevelés, a vetemény gondozása, a termények betakarítása és feldolgozása, tartósítása. Ő természetesen, majd dolgozta fel a lent és a kendert, egészen a ruha elkészítéséig. A tejből, baromfiból, tojásból létrejött hasznát pedig a család olyan ruházatkódására fordította, amelyet ő maga nem tudott előállítani. Ő irányította, adta ki a feladatot, majd ellenőrizte a leányait és a menyecskéket. Szintén az egyik legfontosabb feladata volt neki is a kicsi leánygyermek munkára nevelése, hogy tökéletesen megtanuljanak minden asszonyi feladatot, mire 13-14 évesen férjhez mentek.

KISFIÚK:

3-4 éves koruktól munkára nevelték őket. 5-6 évesen már malacokat őriztek, 10 évesen kapáltak, fűvelt kaszáltak és segítettek minden szükséges munkában.

NŐTLEN LEGÉNYEK:

A fiúk, amíg legények voltak, (kb. 18 éves korig) elsősorban az állatok körüli munkákat végezték, de minden más olyan munkában is részt vettek, amihez szükség volt a fizikai erejükre, pl. az aratásnál, cséplésnél. Munkájuk után nevezték őket, juhásznak, csikósnak, kondásnak.

FIATAL HÁZAS FÉRFIAK:

A nős férfiak végezték a legnehezebb fizikai munkákat, a földművelést, a szántást, vetést, aratást, cséplést, stb. Ők biztosították a család munkaerejét. Minél több fiatal, erős férfi volt egy nagycsaládban, annál könnyebben érvényesültek.

LEÁNYGYERMEK:

Hasonlóan a kisfiúkhöz, őket is korán bevonták a munkába. 4-5 évesen már libát, kacsát őriztek, segítettek a ház körüli apróbb munkákban, így tanulták meg lassan és észrevétlenül az összes jövődó, asszonyi feladatukat.

ELADÓ SORBAN LEVŐ LÁNYOK:

Olyan 13-14 év körüli lányok, akik már bérállítottak, konfirmáltak és úgy gondolják a szülők, hogy most már férjhez kellene menniük. Ilyenkor már csak olyan munkákat adnak nekik, amik nem nehezek, nem erőltetik meg magukat és közben még alkalmuk is adódhat az ismerkedésre. Ilyen pl. a közkútról való vízfordás, a fonás a fonóházakban vagy a ház előtti virágoskert gondozása.

MENYECSKÉK:

A fiúk feleségei, a menyecskék, kevesebb joggal rendelkeztek, mint a család saját lánygyermekéi. Amíg nem jöttek bele minden ház körüli munkába, addig elsősorban mezei munkát kaptak, kapáltak illetve a kendermunkát végezték, szőttek, fontak. Ha már minden asszonyi feladatot úgy végeztek, ahogyan az anyósuk, a gazdasszony elvárta tőlük, az ő szája íze szerint tették a dolgukat, akkor már önállóan is dolgozhattak, irányítás nélkül.

A kisgyerekek együtt nevelkedtek, az unokatestvérek testvéri viszonyban voltak. A nagyobb mezei munkák során valamelyik asszony mindig otthon maradt a gyerekekkel, együtt gondozták őket, ha szükség volt rá, a családban lévő gyermekeket a testvér felesége is megszoptathatta.

A nagycsalád nagyon idős, fizikai munkát már nem végző tagjai is megbecsült szerepet töltöttek be, hiszen tapasztalatukkal, tudásukkal segítették a családtagok életét.

A nagyobb, jobb anyagi körülmények között élő családok cselédet, szolgálót is tartottak, aki minden házi és házon kívüli munkában segített.

A családi élet is szigorú szabályok közé volt szorítva. Az étkezésnél az asztalfőn a gazda ült, mellette kor szerint a fiai, vői. Az asszonyok nem ülhetek az asztalhoz, sőt, amíg a férfiak ettek, nem nyúlhattak az ételhez. A gyermekek külön asztalnál ehettek.

Szűkösen fért el ennyi ember a kis házakban, de nappal csak az étkezések alkalmával voltak egy fedél alatt, hiszen leginkább kint dolgoztak. Éjszaka az egyetlen szobában a gazda a feleségével az ablak alatti ágyon, a felnőtt fiúk és a feleségük a többi ágyon aludtak. A gyerekek az ágy alól kihúzható ládában, vagy a kemence sutban aludtak az idősekkel együtt. Ha a házhoz már tartozott ablaktalan hálókamra is, akkor a gyermekes asszonyok, öregasszonyok, eladó lányok az ágyakkal telezsúfolt hálókamrákban aludtak. A férfiak az istállóban, a fiatal házasok a csűrben vagy a padláson hajtották álomra a fejüket. A ház egyetlen szobájában aludtak az öregemberek és a kisgyermek, legtöbbször a kemence közelében.

Nagycsalád

ELVÁLAKOZÁS:

Ha a gazda meghalt, vagy nagyon megszorodott a nagycsalád létszáma, *elválakoztak*. Ez azt jelentette, hogy a nagy létszámú családból kiváltak és két vagy három nagycsalád lett, a legidősebb férfi vezetésével. Ez anyagilag megingatta a családokat, hiszen amíg együtt voltak elég volt a munkákhoz egy eke, egy teknő, szétválva viszont mindenből újat kellett beszerezni.

VŐSÉG:

Előfordult olyan eset is, amikor a fiú mégis a lányos házhoz került esküvő után.

Ennek több oka is lehetett:

- szegény legények próbáltak így felfelé törekedni
- gazdag volt a lány családja
- a lány az egyetlen gyermek volt a családban
- meghalt az apa, és a nagylány mellett ugyan volt még fiúgyermek, de még nagyon kicsi.

Az így, a családba érkezett vő sorsát a házasság előtti vagyoni helyzete határozta meg. Azok a vők, akik vagyontalanul érkeztek, egész életükben szolgásként voltak a családban. Az ilyen vő nevét nem is tartották számon, utódait a feleség családnevére emlegették. Nem számítottak tehát teljes értékű családtagoknak, volt, hogy az asztalnál sem kaptak helyet. Ha megözvegyült a vő, szolgabérrel fizették ki és elküldték. Ha azonban meg voltak elégedve vele, akkor maradhatott a háznál, de általában hozzáadták a meghalt feleség lánytestvérét, vagy közeli lányrokonát.

LEVIRÁTUS:

Azt a jogszerzést jelöli, amikor a férj halála után, a megözvegyült asszonyt az elhunyt férfi testvéreinek egyike, vagy közeli férfitörvényes veszi feleségül. Ebből a második házasságból született első fiúgyermeket a jog, a halott fiának tekinti, az ő nevét kapja, az ő teljes jogú örököse. A többi, ebből a házasságból született gyermeket a második férj utódjának tekintik. Ezt nem csak azért tették így, hogy az utódlás megtörténjen, hanem hogy a nemzetség vagyona, tekintélye megmaradjon.

ROKONSÁG:

A falun belül az emberek életét, viselkedését erősen meghatározta a rokonság. A rokonok számon tartották egymást ötödíziglen, vagyis az ötödik unokatestvérig. Ez azért volt így, mert a nagy rokonságnak komoly társadalmi értéke volt, amely vetekedett a vagyonnal is. Mivel a magyar paraszti társadalomban férfiközpontú a családszervezet, ezért nagy tekintélynek örvendett az a nemzetség, ahol sok aktív és munkaképes férfi volt.

MŰROKONSÁG:

KOMASÁG, KERESZTSZÜLŐSÉG: A rokonait nem válogathatja meg az ember, de a barátait igen. A barátság faluhelyen az azonos nemű és korú gyermekek között kezdődött, rendszerint iskoláskorban. Komaságot fogadtak egymásnak az alábbi módon: Megfogták egymás kezét és ritmikusan rázva mondogatták: *"Koma, koma, komálunk, Ha élünk, ha halunk, Mindig komák maradunk."* Néhol mátkatálat is vittek ezután egymásnak. A kezdeményező gyermek kalácsot vitt kosárban, díszes kendővel letakarva, a fogadó gyermek sült tojással viszonzta. Ezután mátkának, vagy komának szólították egymást. Ha felnőve gyermekük született, a komák vállalták a keresztszülőséget. Az egyházi szertartás, a keresztelő hivatalosan is törvényesítette a fiatalkori barátságot. A keresztszülő-gyermek kapcsolat a gyermek felnőtt koráig megmaradt.

„Komatálat hoztam”

A keresztelő szertartása a kisgyermek befogadását jelentette a társadalomba, hiszen beírták az anyakönyvbe és ettől kezdve a közösség tagja volt. A keresztanya, aki a gyermeket a kezében tartja a szertartás alatt, kötelezettséget vállal. A gyermek ettől kezdve szülőként számíthat rá, egyaránt kaphatott tőle ajándékot, tanácsot, dorgálást. A keresztszülőség első ajándéka a *korozsma*. Ez különböző textilekből, lányoknak fejkötőből, fiúknak kalapból állt. Előfordult, hogy akár 10 keresztszülője is volt egy gyermeknek, azért, mert így nagyobb védelmet élvezhetett az életben. Egy nagyobb családban koma lehetett akár 30 ember is, így nagyon széles kapcsolatrendszert tudtak kialakítani.

TEJTESTVÉRSÉG: Ez abban az esetben alakult ki, amikor az anya nem tudta szoptatni a gyermekét, ezért kerestek egy olyan asszonyt, akinek csecsemője volt és volt anyai anyateje, hogy másnak is adjon. Ezek a gyerekek örökre tejtestvérek lettek. Szoros kapocs lett ez a különös rokonság.

ÖRÖKBEFOGADÁS: Ritkán történt, akkor, ha nem született a gazdának fiúgyermek. Elsősorban a rokonságból választottak szegény sorsú fiút, hogy a név tovább szálljon, illetve, hogy a vagyon, a föld együtt maradjon.

BÉRMAKERESZTSZÜLŐSÉG: A bérházasítás során választott rokonság, akik életük végéig ellátták a rokonsággal kapcsolatos kötelezettségeket.

Házi feladat: Kérlek, kérd meg szüleidet, nagyszüleidet, hogy meséljenek a családjukról és készítsd el a füzetedbe a családfádat!